

Андрущенко В. П. Образование как фактор формирования демократического мировоззрения студентов.

Анализируется роль образования в формировании мировоззрения и демократической аксиологической платформы будущих молодежи и студентов; автор отмечает, что общая демократизация учебно-воспитательного процесса наталкивается на ряд противоречий объективного и субъективного плана; наблюдается тенденция использования устаревших, авторитарных методов управления системой образования и педагогического воздействия, проявляющаяся в активном применении принципов авторитарной педагогики; последнее приводит к снижению национального потенциала развития демократии и гражданского общества в нашей стране.

Ключевые слова: человек, политика, культура, демократия, воспитание.

Andruschenko V. P. Education as a factor in the formation of a democratic world view students.

The role of education in shaping the world and democratic platform axiological future of youth and students; author notes that the general democratization of the educational process encounters a series of subjective and objective contradictions of the plan; trend of using outdated, authoritarian methods of governance of the education system and pedagogical influence, manifested in the active application of the principles of authoritarian pedagogy; the latter leads to a decrease in national capacity development of democracy and civil society in our country.

Keywords: people, politics, culture, democracy, and education.

Путров С. Ю.

**СУТНІСТЬ БІОСОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ**

У статті з'ясовано сутності біосоціальних технологій впливу на здоров'я людини. Автор вказує, що сутність біосоціальних технологій треба виводити з визначення сутності поняття «соціальні технології». У статті підкреслено, що біосоціальні технології впливу на здоров'я людини – це видова соціальна технологія, тому властивості, притаманні родовому явищу, притаманні і виду, але видове явище має власну специфіку, пов'язану з впливом на здоров'я людини.

Ключові слова: біосоціальні технології, вплив, здоров'я людини.

З позицій сьогодення актуальним є дослідження вітальних і соціальних потреб організму людини для входження її у нормальний потік повсякденного життя спільноти.

Здобутки методологічної традиції синтезу багатовимірних структур особистості досліджуються у працях О. М. Леонтєва, С. Л. Рубінштейна, Ф. Лерша, Г. С. Костюка, К. К. Платонова, В. Ф. Моргуна, Ю. Козелецького та ін. Різні аспекти зміцнення та збереження здоров'я відзеркалено у працях таких *педагогів*, як Т. Бойченко, Ю. Бойчук, М. Гриньова, М. С. Гончаренко, О. Іонова, С. О. Омельченко, С. В. Страшко та ін.; *медиків* (М. Агаджанян, М. М. Амосов, Г. Л. Апанасенко, І. І. Брехман, Е. В. Буліч, В. Войтенко, В. Казначєєв, І. Кривич, Ю. П. Лісіцин, І. Мураєв, Л. О. Попова та ін.), *психологів* (І. Д. Бєх, О. Васильєва, В. Максимєнко, Г. Нікіфоров та ін.), *фахівців у галузі фізичного виховання* (В. В. Горашук, С. С. Волкова, О. Д. Дубогає, С. С. Єрмаков, Е. А. Захаріна, В. М. Оржеховська, Л. П. Суєнєнєко та ін.).

Метою цієї статті є з'ясування сутності біосоціальних технологій впливу на здоров'я людини.

Природні і набуті потреби особи з обмеженнями життєдіяльності частково розглянуті у наявній літературі. Проте однастайності серед фахівців у погляді на їх структуру і класифікацію немає. До типових моделей потреб осіб з обмеженнями життєдіяльності нами віднесено ті моделі, що запропоновані у працях В. В. Рибалки і А. Г. Шевцова. Мова йде про осіб з обмеженнями життєдіяльності, але ці потреби цілком можна розглядати і як потреби людей з нормальним станом здоров'я з тією різницею, що мова буде йти про удосконалення стану і функцій, наприклад, фізичного тіла, а не про його лікування і повернення до нормального темпу і ритму життєдіяльності фізичного тіла. Така редукція, на нашу думку, у цьому випадку цілком допустима.

Перша з них – тривимірна модель В. В. Рибалки, яка об'єднує найкращі евристичні ідеї учених-психологів і презентує концепцію тривимірної, поетапно конкретизованої психологічної структури особи. Остання складається з трьох взаємопов'язаних базових вимірів: соціально-, психолого-, індивідуального, діяльнісного і вікового. Відмічена модель особистості може бути ефективно застосована, наприклад, до процесу класифікації якостей і здібностей людини відносно науково-технічної діяльності (С. В. Литовченко) [7], психотерапевтичного консультування клієнтів з патогенною психодинамічною неконгруентністю (У. Лорєнц) [9], до розвитку основ психології праці особи (В. В. Лукашевич) [10], у особистісному

підході до профільного навчання старшокласників (Б. Ф. Ломов) [8]. Проте ця конструкція потребує, на думку А. Г. Шевцова, істотних трансформацій при побудові структурно-функціонального центру корекційно-реабілітаційного простору – особі, що в результаті порушень психофізичного розвитку або посттравматичних синдромів має визначені психологічні аномалії і специфічні особливості [17].

Друга – чотиривимірна модель А. Г. Шевцова, що утворюється шляхом комбінації тривимірної психологічної структури особистості В. В. Рибалки зі структурою дефекту розвитку людини згідно із відповідною нозологічною диференціацією. Ця процедура призводить до переформатування тривимірної дедуктивної схеми і породжує специфічну топологію та нові елементи реабілітаційного простору для дитини або дорослого з інвалідністю.

Стисло подамо її рівневі характеристики у авторській редакції А. Г. Шевцова [17]. *Перший вимір* – соціально-психолого-індивідуальний вимір (С-П-І – вимір, «вертикальний») складається з таких базових підструктур особистості: 1.1. Здатність до спілкування; 1.2. Спрямованість; 1.3. Характер; 1.4. Самосвідомість; 1.5. Досвід; 1.6. Інтелектуальні процеси; 1.7. Психофізіологічні якості особистості.

Другий вимір – діяльнісний (Д-вимір, «горизонтальний»), що містить відповідні компоненти діяльності та поведінки: 2.1. Потребнісно-мотиваційний компонент (стимулюючий); 2.2. Інформаційно-пізнавальний компонент (орієнтуючий); 2.3. Цілеутворюючий компонент (програмуючий – прийняття рішення щодо мети, задуму, плану діяльності тощо); 2.4. Операційно-результативний компонент (продукуючий – виконання рішення, досягнення результату діяльності); 2.5. Емоційно-почуттєвий компонент діяльності (утверджуючий).

Третій вимір – нозологічний вимір (Н-вимір) утворює Z-компоненту умовного особистісного простору і диференціюється на характеристики дефекту розвитку або посттравматичних психічних станів людини: 3.1. Первинні дефекти; 3.2. Вторинні дефекти; 3.3. Дефекти n-го порядку.

Четвертий вимір – віковий, генетичний (Т-вимір), який задає темпоральну якість чотиривимірного особистісного гіперпростору і характеризує рівень розвитку якостей особистості, задатків, здібностей, психічних властивостей: 4.1. Задатки; 4.2. Здібності.

Слідуючи за автором тривимірної психологічної структури особистості В. В. Рибалкою, А. Г. Шевцов не надає цьому ортогональному розташуванню підструктур особистості строгого математичного змісту: графічна топологія цієї структури для нас

скоріше є засобом встановлення і презентації внутрішніх системних зв'язків між елементами і властивостями особистості. Проте ми не можемо не підкреслити значний евристичний потенціал цієї моделі для цілей подальшого розвитку теорії корекційно-реабілітаційної роботи, методології формування корекційно-реабілітаційних процесів. Далі А. Г. Шевцов робить наступне зауваження: «Упереджуючи критику нашої моделі, можна зазначити, що є спокуса визначити процедуру введення додаткового виміру зайвою та як таку, що порушує «принцип Оккама» і безпідставно ускладнює структуру особистості.

Тобто врахувати дефекти розвитку можна було б при конкретизації базових підструктур особистості соціально-психологічно-індивідуального виміру під час «четвертого етапу конкретизації» за схемою В.В. Рибалки. Наприклад, обмеженість у просторовому пересуванні через травму опорно-рухового апарату може призвести до соціально-психологічної депривованості індивідуума. Останній факт може розглядатися і як вторинний дефект у структурі нозологічного виміру, і як такий, що призводить до формування «аномального» досвіду у С-П-І вимірі, або змінює фактори діяльнісного виміру, відповідно впливаючи на елемент “здібності” генетичного виміру» [17, 146]. На цьому фоні наша дослідницька позиція полягає у тому, що ми, створюючи універсальну систему біосоціальних технологій впливу на здоров'я людини з метою його формування, зберігання, реабілітації і збагачення, штучно значно збільшили види потреб, на які має система технологічно реагувати, оскільки свідомо ввели рівні астрального, фізичного, духовного, психічного і соціального тіла.

Технології, мається на увазі задоволення потреб як здорової людини, так і особи з обмеженнями життєдіяльності, з'являються як посередники або інструменти надання такої зовнішньої допомоги особі з обмеженнями життєдіяльності у формуванні, збереженні, реабілітації і збагаченні здоров'я. Після реалізації ситуативної чи стратегічної мети технології відкидають як засіб, що себе вичерпав, оскільки завтра буде актуалізована нова потреба і потрібна буде нова технологія. Це відбувається кожного разу, якщо біосоціальна технологія не універсальна і не багаторазового використання.

Для нас потреби людини мають щонайменше два значення. Перше – якій частині організму людини вони належать, від цього залежить, який технологічний пакет треба застосувати, а друге – у режим якого функціонування треба вивести організм людини: до гомеостазу, гомеорезу чи гомеоклазу, як у випадку введення країнами дозволу на процес евтаназії.

Сутність біосоціальних технологій треба виводити, на нашу думку, з визначення сутності поняття «соціальні технології». Неоднозначність терміну «технологія» стала причиною того, що одні дослідники розуміють під технологією науку про способи, процеси і методи багаторазового отримання кінцевого результату, а інші акцентують увагу на організації і меті діяльності, а треті вважають, що технологія – це використання наукового знання для визначення ефективних шляхів і способів виконання якої-небудь роботи. У сучасній науковій літературі налічується понад сорок визначень цього поняття.

Багатозначність трактування терміну «соціальна технологія» ще більша, оскільки існують різні визначення категорії «соціальне». У вузькому значенні слова це поняття охоплює лише ті технології, які відносяться виключно до соціальної сфери суспільства. Що стосується соціальних технологій в широкому значенні слова, то до них відносяться не лише власне соціальні технології, але і економічні, політичні, соціокультурні, інформаційні, управлінські та ін.

Як вважають Ю. П. Сурмін і М. В. Туленков, автори змістовної праці «Теорія соціальних технологій», саме такий широкий смисловий контекст соціальних технологій набуває останнім часом все більшого поширення у соціологічній літературі [15]. Наведемо проаналізовані ними позиції дослідників щодо поняття «соціальна технологія». Ю. П. Сурмін і М. В. Туленков [15, 13-14] звертають увагу на три типових визначення родового для біосоціальних технологій поняття «соціальна технологія», а саме:

1. Соціальна технологія – це певний спосіб здійснення людської діяльності по досягненню суспільно значимих цілей. Суть цього способу полягає в раціональному розчленовуванні діяльності на процедури і операції з їх подальшою координацією і синхронізацією. Це розчленовування виконується заздалегідь, свідомо і планомірно на основі і з використанням наукових знань, передового досвіду, а також з урахуванням специфіки тієї сфери, в якій здійснюється людська діяльність.

2. Соціальна технологія виступає в двох формах: як програма, що містить процедури і операції (зміст яких – способи і засоби діяльності), і як сама діяльність, побудована відповідно до цієї програми. Специфіка програми полягає в тому, що вона істотним чином зумовлює спрямованість і зміст діяльності, що технологізується.

3. Соціальна технологія є елементом культури і виникає двома шляхами: «зростає» в соціокультурному середовищі еволюційно або будується за її законами як штучне утворення.

У спеціальній науковій літературі міститься немало визначень категорії «соціальні технології». Один із засновників методології соціальних технологій болгарський дослідник Н. Стефанов визначає соціальну технологію як діяльність, в результаті якої досягається поставлена мета і змінюється об'єкт діяльності [14, 174-184].

Відомий фахівець у галузі соціального управління В. Г. Афанасьєв розглядає категорію «соціальна технологія» як «важливий елемент механізму управління, оскільки вона є засобом перекладу вимог об'єктивних законів на мову громадської практики соціального управління. Це переклад абстрактної мови науки, що відбиває об'єктивні закономірності розвитку суспільства, на конкретну мову рішень, нормативів, приписів, регламентуючих, стимулюючих людей, кожної конкретної людини на найкраще досягнення поставлених цілей» [1, 235].

Е. Маркарян вважає, що в широкому сенсі усі засоби регуляції життєдіяльності людських колективів, виражені у відповідних ціннісно-нормативних системах і соціальних інститутах, можна охарактеризувати як соціальну технологію [11, 259]. У вузькому сенсі, на думку П. Яхиєла, під соціальною технологією розуміють процедурну і технологічну сторону прикладної соціології [18, 29].

С. Брусов визначає соціальні технології як засоби обміну людськими здібностями і потребами між духовним і матеріальним виробництвом [2, 55]. Л. Я. Дятченко дає визначення поняття «соціальні технології» як «соціально організовані галузі знання про засоби і процедури оптимізації життєдіяльності людини в умовах наростаючої взаємозалежності, динаміки і оновлення громадських процесів» [3, 16]. А. К. Зайцев бачить в ній «сукупність знань про способи і засоби організації соціальних процесів, самі ці дії, що дозволяють досягти поставленої мети» [4, 95].

В. М. Іванов розглядає сутність соціальних технологій як інноваційну систему методів виявлення і використання прихованих потенціалів соціальної системи, отримання оптимального соціального результату при найменших управлінських витратах. На думку науковця, «вони можуть бути також розглянуті як сукупність операцій, процедур соціальної дії на шляху отримання оптимального соціального результату (зміцнення соціальної організації, поліпшення умов життя людей, відвертання конфлікту і тому подібне). Соціальна технологія – найважливіший елемент механізму управління» [5, 4]. Е. А. Капітонов запропонував наступне визначення: «Соціальна технологія – це спосіб реалізації проекту дії на предмет якої-небудь діяльності, раціонально розчленованої на окремі процедури і операції,

спрямовані на підтримку соціальної системи в робочому стані або перетворення її відповідно до заданих параметрів» [6, 210-211].

У підручнику «Технології соціальної роботи» (2001) за редакцією О. І. Холостової зазначено, що «розглядаючи соціальну роботу як особливий вид діяльності, суть соціальних технологій можна інтерпретувати в першу чергу як сукупність прийомів, методів і дій державних, громадських і приватних організацій, фахівців і активістів, спрямованих на надання людям допомоги, підтримки, захисту, особливо так званим уразливим прошаркам і групам населення. Саме у соціальній роботі як діяльності в концентрованому виді соціальні технології з'являються як узагальнення накопичених і систематизованих теоретичних знань, досвіду, умінь і практики роботи суб'єктів соціальної діяльності» [16, 21]. Суть соціальної роботи, на думку авторів цього підручника з соціальної роботи, полягає у наступному: це – «надання допомоги індивідам і різним групам в здійсненні ними соціальних прав. Оскільки соціальні права дуже багатогранні і забезпечують соціальне функціонування особи, проблеми, які прагне дозволити соціальна робота, дуже великі і різноманітні; більше того, в конкретній соціальній ситуації пересікаються різні види і типи соціальних проблем» [16, 27-28].

Автори тлумачного словника «Соціальні технології» намагаються осмислити соціальну технологію системніше і розглядають її в таких аспектах:

1) як спеціально організовану область знання про способи і процедури оптимізації життєдіяльності людини в умовах наростаючої взаємозалежності, динаміки і оновлення громадських процесів;

2) спосіб здійснення діяльності на основі раціонального розчленовування її на процедури і операції з їх подальшою координацією, синхронізацією і вибиранням оптимальних засобів і методів їх виконання;

3) метод управління соціальними процесами, що забезпечує систему їх відтворення в певних параметрах, таких як якість, властивості, об'єм, цілісність діяльності [13, 185-186].

При цьому зазначається, що об'єктом соціальної роботи є не лише окремі особи, але і їх групи – сім'ї, трудові і сусідські колективи, молодіжні або професійні групи, об'єднання осіб, що випробовують сходині труднощі. Тому кожна дія соціального працівника, кожна вживана ним технологія або методика обов'язково повинні поєднувати індивідуальні і групові методи: дозвіл проблем стосунків дітей і батьків або стосунків між подружжям, комунікативних труднощів співробітників якого-небудь підприємства, міжособистісних або

міжгрупових конфліктів неможливо без зміни особи людей, залучених в конфлікт. Особові зміни тих, хто звернувся по допомогу, також неможливі без переструктурування соціальних зв'язків їх найближчого соціального оточення.

Проте якнайповніше і вдаліше, як вважають Ю. П. Сурмін і М. В. Туленков, визначення цього терміну наведено в словнику-довіднику «Соціальне управління»: «Соціальна технологія – алгоритм, процедура здійснення дій у різних сферах соціальної практики: управлінні, освіті, дослідницькій роботі, художній творчості». Разом з цим, «соціальна технологія – це елемент людської культури, який виникає еволюційно або пов'язаний з потребою швидкого і великомасштабного «тиражування» нових видів діяльності. Побудова соціальної технології здійснюється за рахунок розділення діяльності на окремі операції, процедури за умови глибокого розуміння природи і специфіки тієї області, в якій розгортається практика» [15, 150].

Таким чином, потреба в біосоціальних технологіях з'являється тоді, коли виникає необхідність управляти процесами розвитку людини, а також вибирати і використати найбільш раціональні з точки зору ефективності дії. При цьому може йтися як про множинність суб'єктів соціального управління, так і про полімодальності способів вирішення соціальних проблем, ґрунтованих не лише на інтелектуальній рефлексії, але і на реальній практичній діяльності людей. Біосоціальні технології можуть бути розглянуті як один з видів соціальної діяльності, спрямований на встановлення певної впорядкованості діяльності через систему норм, правил, обмежень. Сутність біосоціальних технологій впливу на здоров'я людини полягає в управлінні станами/розвитком біологічного організму здорової людини і особи з обмеженнями життєдіяльності або до організації певного виду буття і розвитку стану астрального, фізичного, духовного, психічного і соціального тіла або її організму в цілому, оскільки під сутністю соціального світу необхідно розуміти його внутрішній зміст, що виявляє себе в єдності всіх багатоманітних і суперечливих форм його буття. При цьому соціальне явище – це те або інше виявлення (вираження) стану потреб організму людини, зовнішні, безпосередньо ці форми його існування. У мисленні ж категорії сутності і явища технологій, як соціального феномену, висловлюють перехід від розмаїття наявних форм соціального світу до його внутрішнього змісту і єдності, до поняття «соціальні технології впливу на здоров'я людини». Оскільки організм людини є тотальністю, то осягнення його сутності, станів і реакцію окремих його елементів на вплив біосоціальних або будь-яких інших технологій є закономірним

предметом уваги філософів, оскільки саме філософія покликана створити світоглядні та ідеологічні засади розробки системи біосоціальних технологій впливу на здоров'я людини.

Л И Т Е Р А Т У Р А

1. *Афанасьев В. Г.* Человек в управлении обществом. – М. : Политиздат, 1977. – 382 с.
2. *Брусев С.* Специфика социальных технологий и их использование в сфере культуры и досуга // Культурно-досуговая деятельность: перспективы развития и проблемы регулирования. – Свердловск : Изд-во Свердл. ун-та, 1991. – С. 50-86.
3. *Дятченко Л. Я.* Социальные технологии в управлении общественными процессами. – Белгород : Центр социальных технологий, 1993. – 343 с.
4. *Зайцев А. К.* Внедрение социальных технологий в практику управления // Социальное развитие предприятия и работа с кадрами. – М. : Политиздат, 1989. – С. 80-122.
5. *Иванов В. Н.* Социальные технологии в современном мире. – М. – Н.-Новгород : Прогресс, 1996. – 328 с.
6. *Капитонов Э. А.* Социология XX века. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 512 с.
7. *Литовченко С. В.* Науково-методичні засади навчання осіб з порушеннями слуху у вищих навчальних закладах : [монографія]. – К. : Від-во «ЛІТО», 2007. – 167 с.
8. *Ломов Б. Ф.* О системном подходе в психологии // Вопросы психологии. – 1975. – № 2. – С. 31-45.
9. *Лоренц У.* Социальная работа в изменяющейся Европе. – К. : Изд-во Ассоциации психиатров Украины, 1997. – 200 с.
10. *Лукашевич В. В.* Менеджмент в структурно-логических схемах : [учебное пособие]. – М. : Изд-во «Экзамен», 2003. – 224 с.
11. *Маркарян Э.* Теория культуры и современная наука: логико-методологический анализ. – М. : Изд-во МГУ, 1983. – 296 с.
12. *Социальное управление: Словарь / Под ред. В.И. Добренькова, И. М. Слепенкова.* – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 208 с.
13. *Социальные технологии: Толковый словарь / Отв. ред. В.Н. Иванов.* – М. : Луч; Белгород: Центр социальных технологий, 1995. – 309 с.
14. *Стефанов Н.* Общественные науки и социальная технология. – М. : Прогресс, 1976. – 251 с.
15. *Сурмин Ю. П.* Теория социальных технологий : [учебное пособие] / Ю.П. Сурмин, Н.В. Туленков. – К. : Изд-во МАУП, 2004. – 608 с.
16. *Технологии социальной работы : [учебник] / под общ. ред. проф. Е.И. Холостовой.* – М. : Изд-во «ИНФРА-М», 2001. – 400 с.

17. Шевцов А/Г. Освітні основи реабілітології : [монографія] / Андрій Гаррійович Шевцов. – К. : Від-во МІП «Леся», 2009. – 483 с.
18. Яхел П. Социология и социальная практика. – М. : Наука, 1985. – 248 с.

Путров С. Ю. Сущность биосоциальных технологий влияния на здоровье человека.

В статье выясняется сущность биосоциальных технологий влияния на здоровье человека. Автор указывает, что сущность биосоциальных технологий нужно выводить из определения сущности понятия «социальные технологии». В статье подчеркнуто, что биосоциальные технологии влияния на здоровье человека – это видовая социальная технология, потому свойства, присущие родовому явлению, – присущие и виду, но видовое явление имеет собственную специфику, связанную с влиянием на здоровье человека.

Ключевые слова: биосоциальные технологии, влияние, здоровье человека.

Putrov S. Y. The essence of technology biosocial effects on human health.

The article turns out the essence of biosocial impact of technology on human health. The author points out that the essence of biosocial technologies to withdraw from the definition of the essence of the concept of «social technology». The article stressed that technology biosocial effect on human health – that's the types of social engineering, because the property inherent in a generic phenomenon – and the inherent mind, but species phenomenon has its own specifics related to the effects on human health.

Keywords: biosocial technology impact human health.

Перглер Т. І.

**УТВЕРЖДЕННЯ ПРІОРИТЕТУ
ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ**

Проблема здорового способу життя розглядається як вимога реалізації права людини на збереження власного здоров'я; автор стверджує, що для досягнення цього у людини мають бути сформованими три речі: екологічні знання, світогляд і культура; у свідомості людини має відбуватися постійна оцінка можливих наслідків втручання в природу як нинішніх, так і майбутніх; визначальну роль при цьому відіграє освіта, яка на основі педагогічно-виховних технологій має прищеплювати молодому поколінню світоглядну цінність екологічно чистого буття та здорового способу життя, в тому числі і як орієнтири для національного будівництва і державотворення.